Opinjoni tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar ir-"Rakkomandazzjoni għal Deċiżjoni tal-Kunsill li tawtorizza l-ftuħ ta' negozjati għal Konvenzjoni li tistabbilixxi qorti multilaterali għas-soluzzjoni ta' tilwim dwar l-investiment"

(COM(2017) 493 final)

(2019/C 110/27)

Relatur: **Philippe DE BUCK**

Korelatur: **Tanja BUZEK**

Konsultazzjoni	13.12.2017 (Kummissjoni Ewropea)
Bażi legali	L-Artikolu 207 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea
Sezzjoni kompetenti	REX
Adottata fis-sezzjoni	23.11.2018
Adottata fil-plenarja	12.12.2018
Sessjoni plenarja Nru	539
Riżultat (favur/kontra/astensjonijiet)	206/3/3

1. **Konklużjonijiet u rakkomandazzjonijiet**

1.1. Il-KESE jirrikonoxxi bis-sħiħ li s-soluzzjoni tat-tilwim bejn investituri u stati (ISDS) fit-trattati kummerċjali u tal-investiment issa saret dejjem aktar kontroversjali għal għadd ta' partijiet interessati minħabba kwistjonijiet ta' leġittimità, konsistenza u trasparenza. Din il-kritika tinkludi, iżda mhix limitata għal kunsiderazzjonijiet proċedurali u sostantivi.

1.2. Il-KESE pparteċipa b'mod attiv matul id-dibattitu dwar ir-riforma u l-immodernizzar tal-protezzjoni tal-investiment. Huwa adotta l-Opinjonijiet REX/464 u REX/411, u t-tnejn li huma qajmu diversi punti ta' tħassib u taw rakkomandazzjonijiet.

1.3. Għalhekk, il-KESE jilqa' b'sodisfazzjon l-isforzi tal-Kummissjoni għal riforma multilaterali tas-sistema tal-ISDS taħt l-awspiċi tal-UNICITRAL, u jqis li huwa kruċjali li l-UE tibqa' miftuħa għall-approċċi u l-ideat kollha li tfaċċaw b'rabta mar-riforma tal-ISDS.

1.4. Il-KESE jilqa' b'mod partikolari l-impenn akbar favur it-trasparenza, u li organizzazzjonijiet mhux governattivi jitħallew jissorveljaw u anke jieħdu sehem fid-diskussjonijiet.

1.5. Il-KESE jqis li huwa essenzjali li l-Grupp ta' Ħidma III tal-UNCITRAL jilqa' l-kontribut tal-partijiet interessati rilevanti kollha fi sforz biex tiżdied l-inklużività, u jappella għal sejħa aħjar u aktar bilanċjata għall-partijiet interessati. Il-KESE jistieden ukoll lill-Kummissjoni biex tagħmel l-almu tagħha biex tinvolvi lill-KESE b'mod attiv fil-ħidma tal-Grupp ta' Ħidma III.

1.6. Il-KESE dejjem irrikonoxxa li l-investiment dirett barrani (IDB) huwa kontributur importanti għat-tkabbir ekonomiku u li l-investituri barranin għandu jkollhom protezzjoni globali kontra l-esproprjazzjoni diretta, ikunu ħielsa mid-diskriminazzjoni u jgawdu drittijiet ekwivalenti bħall-investituri domestiċi.

1.7. Madankollu, bl-istess mod, il-KESE dejjem enfasizza li d-dritt tal-Istati li jirregolaw fl-interess pubbliku m'għandux jiddgħajjef.

1.8. Fil-kuntest li tiġi stabbilita Qorti Multilaterali tal-Investiment (MIC), il-KESE jenfasizza li għadd ta' kwistjonijiet fundamentali jridu jiġu indirizzati: il-kamp ta' applikazzjoni, il-protezzjoni tal-interess pubbliku, l-aċċessibbiltà u r-relazzjonijiet ma' qrati domestiċi.

1.9. Il-kamp ta' applikazzjoni: Għalkemm il-KESE jemmen li approċċ aktar olistiku, li jkopri tħassib dwar l-aspetti kemm sostantivi kif ukoll proċedurali tal-protezzjoni tal-investiment, il-KESE jinnota li l-kamp ta' applikazzjoni kif ingħata mandat għalih kien limitat għall-aspetti proċedurali tas-soluzzjoni tat-tilwim bejn l-investituri u l-istati.

1.10. L-interess pubbliku: il-KESE jikkunsidra li huwa kruċjali li l-MIC bl-ebda mod ma taffettwa l-abbiltà tal-UE u Istati Membri li jissodisfaw l-obbligi tagħhom taħt ftehimiet internazzjonali ambjentali, tad-drittijiet tal-bniedem u tax-xogħol kif ukoll protezzjoni tal-konsumaturi, kif ukoll il-protezzjoni tal-konsumaturi biex ikollhom salvagwardji proċedurali kontra talbiet li fil-mira tagħhom ikollhom leġislazzjoni ta' interess pubbliku. Għaldaqstant, il-KESE huwa tal-opinjoni li dan jista' jinkiseb b'mod suffiċjenti biss bl-inklużjoni ta' klawżola ta' ġerarkija u b'konċessjoni ta' interess pubbliku.

1.11. Drittijiet u kontrotalbiet ta' partijiet terzi: Filwaqt li l-KESE jikkunsidra li meta jiġu permessi li jsiru sottomissjonijiet *amicus curiae* bħala l-ewwel pass ikun jeħtieġ jiġi żgurat li essenzjalment l-imħallfin jikkunsidrawhom b'mod adatt, huwa jilqa' bi pjaċir l-inklużjoni fil-mandat tal-possibbiltà ta' interventi minn partijiet terzi u jirrakkomanda li jiġi investigat ir-rwol ta' partijiet terzi li jistgħu jkunu residenti lokali, ħaddiema, junjins, gruppi ambjentali jew konsumaturi.

1.12. Relazzjonijiet ma' qrati domestiċi: Il-KESE jqis li l-MIC m'għandha fl-ebda ċirkostanza taffettwa ħażin is-sistema ġudizzjarja tal-UE jew l-awtonomija tal-liġi tal-UE. Il-KESE jinnota li l-kwistjoni tar-relazzjoni bejn il-qrati domestiċi u l-Qorti Multilaterali tal-Investiment titqies b'mod differenti minn partijiet interessati differenti, iżda jheġġeġ lill-Kummissjoni biex tinvestiga aktar il-kwistjoni tal-eżawriment ta' rimedji lokali u kif dan jista' jaħdem fil-kuntest tal-MIC.

1.13. L-indipendenza u l-leġittimità tal-imħallfin: Il-ħatra ta' mħallfin fuq bażi permanenti hija kkunsidrata bħala fattur ewlieni sabiex tibda tinbena l-ġurisprudenza, u b'hekk tittejjeb il-prevedibbiltà, filwaqt li l-kwalifiki tagħhom jitolbu għarfien espert dimostrabbli f'firxa wiesgħa tal-liġi. Il-KESE jilqa' b'sodisfazzjon l-impenji biex jiġu ffissati kriterji ċari u ta' livell għoli biex jiżguraw l-istat tad-dritt u l-fiduċja tal-pubbliku, u jappella biex il-proċess tal-għażla jkun trasparenti u soġġett għall-prinċipji tal-iskrutinju pubbliku.

1.14. Sistema effettiva: Filwaqt li segretarjat għandu jkun inkarigat bl-amministrazzjoni effettiva tal-MIC, jeħtieġ ikun iggarantit li jiġu allokati riżorsi suffiċjenti għall-funzjonament tiegħu, u l-ispejjeż amministrattivi għandhom ikunu koperti mill-Partijiet fuq bażi ekwa waqt li jitqiesu kriterji differenti. L-SMEs jeħtieġ li jgawdu mill-istess livell ta' protezzjoni u aċċess għas-soluzzjoni ta' tilwim b'kundizzjonijiet u spejjeż raġonevoli, u l-ispejjeż u d-deċiżjonijiet kollha tal-MIC għandhom ikunu infurzabbli u jsiru pubbliċi.

1.15. Livell għoli ta' protezzjoni u perjodu ta' tranżizzjoni potenzjali: Huwa importanti li wieħed jinnota li l-ebda wieħed mill-ftehimiet iffirmati mill-UE jew mill-Istati Membri tal-UE mhu se jitpoġġa awtomatikament taħt il-ġurisdizzjoni tal-qorti, u li matul perjodu ta' tranżizzjoni l-proċeduri miftiehma għas-soluzzjoni tat-tilwim għandhom ikomplu japplikaw sabiex tiġi ggarantita protezzjoni ta' livell għoli tal-investimenti, fid-dawl tal-kostituzzjonalità u l-vijabbiltà tagħha skont id-dritt tal-Unjoni.

2. **Kuntest**

2.1. Żviluppata minn aktar minn 3 200 trattat sa mis-snin sebgħin, is-sistema ta' protezzjoni tal-investiment tinkludi klawżoli sostantivi ta' protezzjoni tal-investiment u l-klawżoli ta' proċedura ta' soluzzjoni tat-tilwim li jipprevedu mekkaniżmu fejn investituri barranin jistgħu jressqu lmenti kontra stati ospitanti (ISDS – soluzzjoni ta' tilwim bejn investituri u stati) skont dispożizzjonijiet legali previsti fit-trattati.

2.2. Il-KESE jinnota pubblikazzjoni riċenti fil-qafas tad-Dokumenti ta' Ħidma tal-OECD dwar l-Investiment Internazzjonali, mill-analista tal-politiki Joachim Pohl, bit-titolu "Societal benefits and costs of international investment agreements – a critical review of aspects and available empirical evidence" [Benefiċċji u spejjeż għas-soċjetà tal-ftehimiet ta' investiment internazzjonali – ħarsa kritika lejn l-aspetti u l-evidenza empirika disponibbli] ([1]).

2.3. Fis-snin riċenti, ir-riforma tal-ISDS kienet ċentrali fid-dibattitu marbut mal-politika tal-investiment tal-UE bis-sistema ta' protezzjoni tal-investiment tattira dejjem aktar kontroversja fir-rigward ta' dubji dwar il-leġittimità, il-konsistenza u t-trasparenza minn numru ta' partijiet interessati. Din il-kritika tinkludi, iżda mhix limitata għal kunsiderazzjonijiet proċedurali u sostantivi.

2.4. Dan it-tħassib ġie espress b'mod partikolari waqt żewġ konsultazzjonijiet pubbliċi organizzati mill-Kummissjoni Ewropea – l-ewwel matul in-negozjati għas-Sħubija Trans-Atlantika ta' Kummerċ u ta' Investiment (TTIP) ([2]) fl-2014, u t-tieni fil-qafas tal-isforzi ta' riforma multilaterali rigward is-soluzzjoni ta' tilwim dwar l-investiment ([3]) fl-2017.

([1]) http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/societal-benefits-and-costs-of-international-investment-agreements_e5f85c3d-en
([2]) http://trade.ec.europa.eu/consultations/index.cfm?consul_id=179
([3]) http://trade.ec.europa.eu/consultations/index.cfm?consul_id=233

2.5. Il-Parlament Ewropew fir-riżoluzzjoni tiegħu tat-8 ta' Lulju 2015 dwar it-TTIP talab lill-Kummissjoni sabiex tissostitwixxi s-sistema tal-ISDS b'sistema ġdida għas-soluzzjoni ta' tilwim bejn investituri u stati, li tkun soġġetta għall-prinċipji u l-iskrutinju demokratiċi, fejn il-każi potenzjali jiġu trattati b'mod trasparenti minn imħallfin professjonali indipendenti u maħtura pubblikament f'seduti pubbliċi u li jinkludi mekkaniżmu ta' appell, fejn il-konsistenza tad-deċiżjonijiet ġudizzjarji tkun żgurata, il-ġurisdizzjoni tal-qrati tal-UE u tal-Istati Membri tiġi rispettata u fejn l-interessi privati ma jkunux jistgħu jdgħajfu l-objettivi tal-politika pubblika ([4]).

Żvilupp fuq livell tal-UE

2.6. Bi tweġiba għal dawk li jikkritikaw is-sistema tal-ISDS attwali u għall-pressjoni mis-soċjetà ċivili dwar il-ħtieġa li din tiġi riformata, il-Kummissjoni pproponiet is-Sistema ta' Qorti tal-Investiment (ICS), sistema ta' soluzzjoni ta' tilwim bejn investituri u stati, u inkluża fil-Ftehim Ekonomiku u Kummerċjali Komprensiv (CETA) bejn l-UE u l-Kanada u fil-Ftehimiet ta' Kummerċ Ħieles bejn l-UE u Singapore u bejn l-UE u l-Vjetnam.

2.7. F'dan il-kuntest, fis-CETA dispożizzjoni speċifika hija prevista fl-Artikolu 8.29, li titlob lill-Partijiet sabiex jikkunsidraw il-possibbiltà li jistabbilixxu Qorti Multilaterali tal-Investiment (MIC) fil-futur: "il-Partijiet għandhom jimmiraw li ma' msieħba kummerċjali oħrajn jistabbilixxu tribunal multilaterali tal-investiment u mekkaniżmu tal-appell għas-soluzzjoni ta' tilwim dwar l-investiment. Hekk kif jitwaqqaf tali mekkaniżmu multilaterali, il-Kumitat Konġunt tas-CETA għandu jadotta deċiżjoni li tipprevedi li tilwim dwar l-investiment taħt din it-Taqsima għandu jiġi deċiż skont il-mekkaniżmu multilaterali u jagħmel arranġamenti ta' tranżizzjoni xierqa".

2.8. Madankollu, għadu ma ġie rratifikat l-ebda wieħed mill-ftehimiet imsemmija hawn fuq, u hemm ukoll kawża relatata mal-ICS inkluża fis-CETA li hija pendenti quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea ([5]). Mhux se tintlaħaq deċiżjoni għal diversi xhur.

2.9. Il-KESE jinnota li ma ġie inkluż l-ebda kapitolu dwar il-protezzjoni tal-investiment fil-Ftehim ta' Sħubija Ekonomika bejn l-UE u l-Ġappun, minħabba l-fatt li l-Ġappun ma setax jaċċetta l-proposta tal-UE dwar l-ICS.

L-involviment tal-KESE

2.10. Matul dan il-proċess, il-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew (KESE) ipparteċipa b'mod attiv fid-dibattitu marbut mal-immodernizzar u r-riforma tal-protezzjoni tal-investiment, u b'mod partikolari s-sistema tal-ISDS, anke billi organizza żewġ seduti pubbliċi f'Ġunju 2016 ([6]) u l-aktar riċenti fi Frar 2018 ([7]). F'dan il-kuntest, il-KESE adotta l-Opinjoni REX/464 dwar "Il-pożizzjoni tal-KESE dwar kwistjonijiet speċifiċi ewlenin fin-negozjati tas-Sħubija Trans-Atlantika ta' Kummerċ u ta' Investiment (TTIP)" ([8]) kif ukoll l-Opinjoni REX/411 dwar "Il-protezzjoni tal-investituri u s-soluzzjoni tat-tilwim bejn investituri u stati fil-ftehimiet kummerċjali u ta' investiment bejn l-UE u pajjiżi terzi" ([9]).

2.11. Il-KESE rrikonoxxa li l-investiment dirett barrani (IDB) huwa kontributur importanti għat-tkabbir ekonomiku u l-investituri barranin għandu jkollhom protezzjoni globali kontra l-esproprjazzjoni diretta, ikunu ħielsa mid-diskriminazzjoni u jgawdu drittijiet ekwivalenti bħall-investituri domestiċi.

2.12. Fl-istess waqt il-KESE enfasizza li d-dritt ta' stat li jirregola fl-interess pubbliku huwa ta' importanza kbira u ma għandux ikun imdgħajjef mid-dispożizzjonijiet ta' kwalunkwe Ftehim Internazzjonali ta' Investiment (IIA). Hija essenzjal klawżola mingħajr ambigwità li tafferma dan id-dritt b'mod orizzontali.

([4]) http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0252+0+DOC+XML+V0//MT

([5]) Fis-6 ta' Settembru 2017, il-Belġju talab Opinjoni mill-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea dwar il-kompatibbiltà tal-ICS ma' (1) il-kompetenza esklużiva tal-QtĠ-UE sabiex tipprovdi l-interpretazzjoni definittiva tad-Dritt tal-Unjoni Ewropea; (2) il-prinċipju ġenerali tal-ugwaljanza u r-rekwiżit ta' "effett prattiku" tad-Dritt tal-Unjoni Ewropea; (3) id-dritt ta' aċċess għall-qrati u; (4) id-dritt għal ġudikatura indipendenti u imparzjali. (https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/ceta_summary.pdf)

([6]) https://www.eesc.europa.eu/en/agenda/our-events/events/public-hearing-framework-eesc-own-initiative-opinion-position-eesc-specific-key-issues-ttip-negotiations

([7]) https://www.eesc.europa.eu/en/agenda/our-events/events/multilateral-investment-court-hearing

([8]) Ara "Il-pożizzjoni tal-KESE dwar kwistjonijiet speċifiċi ewlenin tan-negozjati tas-Sħubija Trans-Atlantika ta' Kummerċ u ta' Investiment (TTIP)" (ĠU C 487, 28.12.2016, p. 30).

([9]) Ara l-Opinjoni fuq inizjattiva proprja tal-KESE dwar Il-protezzjoni tal-investituri u s-soluzzjoni għat-tilwim bejn l-investituri u l-Istati fil-ftehimiet kummerċjali u ta' investiment bejn l-UE u pajjiżi terzi (ĠU C 332, 8.10.2015, p. 45). L-Opinjoni tinkludi appendiċi li jirreferi għal strument multilaterali possibbli għas-soluzzjoni ta' tilwim bejn investituri u stati.

2.13. Bħala konklużjoni, il-KESE qies li l-proposta tal-Kummissjoni Ewropea għall-ICS kienet pass fid-direzzjoni t-tajba iżda għandha tittejjeb aktar f'numru ta' oqsma sabiex tiffunzjona bħala korp ġudizzjarju internazzjonali indipendenti. Barra minn dan, il-KESE innota li xi partijiet interessati jqajmu dubji dwar il-ħtieġa għal sistema separata ta' arbitraġġ dwar l-investiment f'sistemi legali domestiċi li jiffunzjonaw tajjeb u huma ferm żviluppati.

2.14. Il-KESE qajjem diversi punti ta' tħassib li jikkonċernaw b'mod iktar preċiż l-ISDS fl-Opinjoni tiegħu dwar "Il-protezzjoni tal-investituri u s-soluzzjoni tat-tilwim bejn investituri u stati fil-ftehimiet kummerċjali u ta' investiment bejn l-UE u pajjiżi terzi" ([10]). Dan kien jinkludi: kunflitt ta' interess u preġudizzju min-naħa tal-arbitri; stqarrijiet frivoli; in-natura tal-industrija tal-arbitraġġ; li wieħed jirrikorri għall-ISDS mingħajr ma jfittex mezzi ta' rimedju oħrajn; l-użu mhux meħtieġ tal-ISDS bejn pajjiżi b'sistemi ġudizzjarji żviluppati; in-nuqqas ta' kompatibbiltà potenzjali tal-ISDS mad-dritt tal-Unjoni; u n-nuqqas ta' trasparenza tal-proċedimenti.

Livell Multilaterali

2.15. Fl-istess ħin, għaddejjin ukoll diskussjonijiet dwar riforma tal-ISDS fuq livell multilaterali. Fl-10 ta' Lulju 2017, wara talba formali minn bosta mill-membri tagħha, inklużi l-Istati Membri tal-Unjoni Ewropea ([11]), il-Kummissjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar il-Liġi Internazzjonali tal-Kummerċ (UNCITRAL) iddeċidiet li tistabbilixxi l-Grupp ta' Ħidma III mmexxi mill-gvern, awtorizzat b'mandat sabiex (1) jidentifika u jikkunsidra tħassib rigward l-ISDS; (2) jikkunsidra jekk kinitx mixtieqa riforma fid-dawl ta' kwalunkwe tħassib identifikat; u (3) jekk il-Grupp ta' Ħidma kellu jikkonkludi li kienet mixtieqa riforma, jiżviluppa kwalunkwe soluzzjoni rilevanti li għandha tiġi rakkomandata lill-Kummissjoni ([12]).

2.16. Minn perspettiva aktar wiesgħa, il-Konferenza tan-Nazzjonijiet Uniti dwar il-Kummerċ u l-Iżvilupp (UNCTAD) tikkontribwixxi wkoll għad-dibattitu attwali dwar ir-riforma tal-ISDS, billi toffri analiżi tar-reġim attwali tal-IIAs u rakkomandazzjonijiet għall-immodernizzar tal-IIAs. Dawn jinkludu l-promozzjoni ta' interpretazzjonijiet konġunti tad-dispożizzjonijiet tat-trattati, l-emendar jew is-sostituzzjoni ta' trattati skaduti, ir-referenzjar ta' standards globali, il-kuntatti multilaterali u t-terminazzjoni jew l-irtirar multilaterali minn trattati qodma ([13]).

2.17. Skont l-istatistika tal-UNCTAD, enfasizzata fis-seduta pubblika tal-KESE fi Frar 2018, 107 ftehimiet ta' investiment li fihom l-ISDS ġew itterminati u ma ġewx sostitwiti fis-snin riċenti. Is-sena l-oħra kien hemm aktar ftehimiet ta' investiment li ġew itterminati milli ġew konklużi ([14]). Il-KESE jinnota li xi pajjiżi bdew jikkunsidraw mill-ġdid l-approċċ tagħhom lejn l-ISDS.

2.18. Apparti r-riforma fl-ISDS, il-KESE jixtieq jisħaq li diversi strumenti ta' politika jistgħu jikkontribwixxu wkoll sabiex jiżguraw ambjent vijabbli għall-investimenti, inkluż:

— tisħiħ tal-ġudikatura domestika;

— provvista ta' assigurazzjoni lill-investituri, bħal permezz tal-Aġenzija Multilaterali għall-Garanzija ta' Investiment tal-Bank Dinji;

— prevenzjoni tal-ilmenti;

— aktar forom konċiljatorji ta' soluzzjoni tat-tilwim, bħall-medjazzjoni;

— promozzjoni tal-investiment; u

— soluzzjoni ta' tilwim bejn l-istati.

([10]) Ara n-nota f'qiegħ il-paġna 9.
([11]) L-UE mhijiex stat u għalhekk mhijiex membru, iżda għandha status ta' osservatur privileġġat fi ħdan l-UNCITRAL.
([12]) http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=A/CN.9/WG.III/WP.142&Lang=E
([13]) http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2017d3_en.pdf
([14]) UNCTAD IIA Issues Note, "Recent Developments in the International Investment Regime" [Żviluppi Riċenti fir-Reġim tal-Investiment Internazzjonali] (Mejju 2018), disponibbli minn http://investmentpolicyhub.unctad.org/Publications/Details/1186.

2.19. Fl-aħħar nett, il-KESE jieħu nota tar-Riżoluzzjoni 26/9 tal-Kunsill tad-Drittijiet tal-Bniedem tan-Nazzjonijiet Uniti tas-26 ta' Ġunju 2014, li permezz tagħha ġie deċiż "li jiġi stabbilit grupp ta' ħidma intergovernattiv b'kompożizzjoni miftuħa dwar il-korporazzjonijiet transnazzjonali u intrapriżi kummerċjali oħrajn fir-rigward tad-drittijiet tal-bniedem, li l-mandat tiegħu għandu jkun it-tfassil ta' strument internazzjonali legalment vinkolanti li jirregola, fil-liġi internazzjonali dwar id-drittijiet tal-bniedem, l-attivitajiet tal-korporazzjonijiet transnazzjonali u intrapriżi kummerċjali oħra" ([15]). L-hekk imsejjaħ trattat vinkolanti tan-NU, attwalment diskuss mill-Membri tan-NU, beħsiebu jikkodifika obbligi tad-drittijiet tal-bniedem internazzjonali għall-attivitajiet ta' korporazzjonijiet transnazzjonali. Il-KESE josserva l-effetti potenzjali fil-kuntest ta' trattati kummerċjali u ta' investiment fil-futur.

Mandat tal-Kummissjoni

2.20. Fit-13 ta' Settembru 2017, il-Kummissjoni Ewropea ppubblikat ir-rakkomandazzjoni tagħha għal "Deċiżjoni tal-Kunsill li tawtorizza l-ftuħ ta' negozjati għal Konvenzjoni li tistabbilixxi qorti multilaterali għas-soluzzjoni ta' tilwim dwar l-investiment" ([16]). Il-mandat, kif emendat mill-Istati Membri, ġie adottat fil-Kunsill fl-20 ta' Marzu 2018 ([17]).

2.21. Id-direttivi ta' negozjar adottati jfittxu li jistabbilixxu qorti permanenti b'imħallfin indipendenti li kapaċi jwasslu deċiżjonijiet persistenti, prevedibbli u konsistenti dwar tilwim dwar l-investiment bejn investituri u stati abbażi ta' ftehimiet bilaterali jew multilaterali, meta ż-żewġ partijiet (jew mill-anqas tnejn) f'dawn il-ftehimiet ikunu qablu li jpoġġuhom taħt il-ġurisdizzjoni tal-qorti. Huwa previst ukoll Tribunal tal-appell. B'mod ġenerali l-qorti għandha tiffunzjona b'mod kosteffettiv, trasparenti u effiċjenti, inkluż dwar il-ħatra tal-mħallfin. Il-qorti għandha tippermetti wkoll interventi minn partijiet terzi (inkluż pereżempju organizzazzjonijiet ambjentali jew tax-xogħol interessati).

3. Kummenti ġenerali

3.1. Il-KESE jilqa' bi pjaċir l-isforzi tal-Kummissjoni Ewropea lejn riforma multilaterali ta' soluzzjoni ta' tilwim bejn investitur u stat. Il-KESE jirrikonoxxi wkoll id-dinamika usa' tar-riforma tal-ISDS, l-isforzi multilaterali taħt l-UNCITRAL kif ukoll sforzi nazzjonali differenti.

3.2. Il-KESE jqis li huwa essenzjali li l-UE tibqa' miftuħa għall-alternattivi kollha għar-riforma tal-ISDS, speċjalment fid-dawl ta' għadd ta' approċċi u ideat oħrajn li ħarġu fir-rigward tar-riforma tal-ISDS. Proposti żviluppati minn pajjiżi u organizzazzjonijiet oħrajn għandhom jitqiesu u jkunu vvalutati b'mod partikolari mill-Grupp ta' Ħidma III tal-UNCITRAL.

3.3. F'dan il-kuntest, il-KESE jinnota li l-konsultazzjoni pubblika tal-Kummissjoni dwar "Alternattivi għal riforma multilaterali ta' soluzzjoni għal tilwim dwar l-investiment" kienet qed tiffoka primarjament fuq kwistjonijiet tekniċi marbuta mal-istabbiliment ta' MIC permanenti. Il-KESE jixtieq jenfasizza l-firxa wiesgħa ta' opinjonijiet fost il-partijiet interessati dwar jekk l-evalwazzjoni tal-Kummissjoni kkunsidratx l-opinjonijiet alternattivi.

3.4. Għalkemm il-proċess tan-negozjati dwar l-istabbiliment ta' MIC għadu ma tnediex u huwa mistenni li jkun proċess twil u kumpless, il-KESE jilqa' bi pjaċir l-impenn akbar tal-Kummissjoni Ewropea lejn it-trasparenza, b'mod partikolari l-pubblikazzjoni tal-abbozz tal-mandat ta' negozjar. Il-KESE jfaħħar lill-Kunsill għall-pubblikazzjoni tal-mandat finali approvat mill-Istati Membri. Dan huwa pass importanti sabiex ikun assigurat li diskussjonijiet u negozjati potenzjali jsiru b'mod trasparenti, responsabbli u inklużiv.

3.5. Id-diskussjonijiet taħt l-awspiċi tal-UNCITRAL, b'mod partikolari f'termini ta' trasparenza, huma pass fid-direzzjoni t-tajba, billi jippermettu li l-organizzazzjonijiet mhux governattivi jimmonitorjaw u saħansitra jipparteċipaw fid-diskussjonijiet. Madankollu, il-KESE jinnota li mhux il-partijiet interessati rilevanti kollha għadhom ingħataw aċċess għall-proċedimenti, u li aktar organizzazzjonijiet – li jirrappreżentaw in-negozju, it-trejdjunjins u organizzazzjonijiet oħra ta' interess pubbliku – jeħtieġ jiġu mistiedna mill-UNCITRAL fil-kuntest tal-Grupp ta' Ħidma III. Il-proċess tat-teħid ta' deċiżjonijiet għandu jkun aktar trasparenti u bbażat fuq kunsens.

([15]) http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/WGTransCorp/Pages/IGWGOnTNC.aspx
([16]) http://eur-lex.europa.eu/legal-content/MT/TXT/?uri=COM:2017:493:FIN
([17]) http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12981-2017-ADD-1-DCL-1/mt/pdf

3.6. Il-KESE jqis li huwa essenzjali li l-grupp ta' ħidma jilqa' l-kontribut tal-partijiet interessati kollha fi sforz sabiex tiżdied l-inklużività, u li l-proċess tal-għażla tal-partijiet interessati għandu jkompli jittejjeb u jsir aktar bilanċjat. F'dan il-kuntest, nappellaw lill-Kummissjoni Ewropea biex tiżgura l-involviment aktar attiv tal-KESE.

3.7. L-istabbiliment ta' MIC huwa proġett fit-tul li jirrikjedi l-involviment ta' massa kritika ta' stati li huma lesti li jsiru Partijiet fil-qorti. Għalhekk, l-UE għandha twettaq l-isforzi diplomatiċi kollha li huma neċessarji biex tikkonvinċi pajjiżi terzi jidħlu f'dawk in-negozjati. Il-KESE jqis li huwa partikolarment importanti li dan il-proġett jitwettaq u jkun appoġġjat ukoll minn pajjiżi li qed jiżviluppaw.

3.8. Kwalunkwe MIC futura se tfittex li tissemplifika l-proċedura ta' soluzzjoni tat-tilwim f'każijiet mibdija bejn investituri u stati taħt firxa wiesgħa ta' ftehimiet ta' investiment internazzjonali eżistenti. Minkejja ċertu livell ta' xebh bejn klawżoli ta' protezzjoni tal-investiment sostantivi inklużi fi Trattati Bilaterali tal-Investiment (BITs) jew fi Ftehimiet ta' Kummerċ Ħieles (FTAs) b'Kapitoli dwar il-Protezzjoni tal-Investiment, huwa diffiċli li tintlaħaq armonizzazzjoni sħiħa tas-sistema.

3.9. Din tkun tirrikjedi riforma aktar wiesgħa. Għalkemm għadha ma ġietx implimentata, u għadha taħt analiżi mill-Qorti tal-Ġustizzja (QĠUE), l-ICS, kif prevista fil-Ftehim Ekonomiku u Kummerċjali Komprensiv bejn l-UE u l-Kanada (CETA) ([18]), il-Ftehimiet ta' Kummerċ Ħieles bejn l-UE u Singapore ([19]), bejn l-UE u l-Vjetnam, bejn l-UE u l-Messiku, u oħrajn li għandhom isegwu fil-ġejjieni ([20]), tista' tipprovdi l-esperjenza u tikkontribwixxi fl-iżvilupp tar-regoli għal MIC.

3.10. L-għan tar-rakkomandazzjoni tal-Kummissjoni Ewropea huwa li tistabbilixxi sistema ġdida ta' soluzzjoni tat-tilwim bejn l-investituri u l-Istati. Il-KESE jirrikonoxxi li għadd ta' punti ta' tħassib espress mis-soċjetà ċivili jistgħu jiġu indirizzati mis-sistema l-ġdida. Madankollu, għadd ta' kwistjonijiet fundamentali għadhom miftuħa u jirrikjedu aktar kjarifika.

Mistoqsijiet funadamentali

3.11. Filwaqt li jirrikonoxxu li l-proċess ta' riforma multilaterali tal-ISDS għadu fl-istadji inizjali tiegħu, il-partijiet interessati qajmu numru ta' mistoqsijiet fundamentali fil-kuntest tal-istabbiliment ta' MIC. Dawn huma kkonċentrati madwar l-aspetti tal-kamp ta' applikazzjoni – jekk ir-riforma għandhiex tkopri elementi ta' protezzjoni tal-investiment sostantivi jew proċedurali, jew it-tnejn; l-aċċessibbiltà – jekk hux se jkun possibbli biss għall-investituri li jniedu lmenti ma' MIC jew anke għall-partijiet terzi wkoll; u l-eżawriment tar-rimedji lokali – jekk l-ewwel għandhomx jiġu eżawriti r-rimedji lokali disponibbli, qabel ma investitur ikun jista' jiftaħ kawża ma' MIC futura. Din l-Opinjoni tittratta dawn il-mistoqsijiet.

3.12. Fir-rigward ta' dawn il-kwistjonijiet, il-KESE jirrimarka, li fl-eventwalità li titwaqqaf MIC għandu jitqies kemm il-prinċipju tas-sussidjarjetà kif ukoll l-Artikolu 1 tat-TUE, li jipprevedi li "d-deċiżjonijiet għandhom jittieħdu b'mod miftuħ kemm jista' jkun u kemm jista' jkun qrib iċ-ċittadin" ([21]).

3.13. Il-KESE jinnota t-tħassib li l-MIC tista' tirriżulta fl-espansjoni tas-sistema ta' ISDS mingħajr ma l-ewwel jindirizza kif xieraq it-tħassib eżistenti dwar l-ICS, inkluża l-kompatibbiltà tagħha mad-dritt tal-Unjoni. Il-KESE huwa tal-fehma li qorti tal-investiment internazzjonali ma għandha taħt l-ebda ċirkostanza ssir sostitut ġenerali għal soluzzjoni ta' tilwim domestiku f'pajjiżi b'sistemi ġudizzjarji adegwati.

3.14. Diversi partijiet interessati esprimew tħassib sinifikanti dwar ir-riforma tal-proċedura qabel ma tkun ivvalutata l-liġi sostantiva li se tkun applikata minn MIC futura u li tingħata s-setgħa lil korp multilaterali istituzzjonalizzat sabiex jinterpreta dawn in-normi. Bl-istess mod, hemm tħassib li dan jista' jkun joħloq bażi ta' poter legali fih innifsu. Partijiet interessati oħrajn jaqblu mal-fehmiet tal-Kummissjoni Ewropea li l-liġi sostantiva hija ddefinita fil-ftehimiet sottostanti.

([18]) https://www.eesc.europa.eu/en/agenda/our-events/events/multilateral-investment-court-hearing

([19]) Fl-Opinjoni 2/15 tas-16 ta' Mejju 2017, il-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea pprovdiet ċarezza dwar in-natura tal-Ftehim ta' Kummerċ Ħieles bejn l-UE u Singapore, fejn iddikjarat liema partijiet tal-ftehim huma ta' kompetenza esklużiva tal-UE u liema huma tal-hekk imsejħa "kompetenza kondiviża", li jirrikjedu ratifika mill-parlamenti nazzjonali. (https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/cp170052mt.pdf)

([20]) Pereżempju, il-Ftehim ta' Kummerċ Ħieles bejn l-UE u ċ-Ċili (attwalment fil-proċess ta' aġġornament), il-Ftehim ta' Sħubija Ekonomika bejn l-UE u l-Ġappun (li ġie konkluż fl-2017, u ma jinkludix Kapitolu dwar il-Protezzjoni tal-Investiment iżda l-Partijiet qablu li l-kwistjoni tiġi diskussa u indirizzata aktar fil-ġejjieni), kif ukoll il-ftehimiet ta' kummerċ ħieles futuri mal-Awstralja u New Zealand.

([21]) Barra minn hekk, din ir-regola hija wkoll parti mit-trattati tad-drittijiet tal-bniedem internazzjonali, inkluża l-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem (KEDB).

4. **Kamp ta' applikazzjoni tar-riforma proposta bejn il-klawżoli ta' protezzjoni sostantivi u l-proċedura tas-soluzzjoni tat-tilwim**

4.1. Il-KESE jinnota li l-kamp ta' applikazzjoni tar-riforma multilaterali proposta kien limitat għall-aspetti proċedurali tas-soluzzjoni tat-tilwim bejn investituri u stati.

4.2. Għalkemm il-KESE jemmen li approċċ aktar olistiku, li jkopri tħassib dwar l-aspetti kemm sostantivi kif ukoll proċedurali tal-protezzjoni tal-investiment, ikun preferibbli, huwa jirrikonoxxi l-kumplessità ta' tali approċċ u l-ħtieġa li jinġabar appoġġ politiku f'livell multilaterali.

4.3. Meta wieħed iħares lejn id-diskussjonijiet imwettqa taħt l-awspiċi tal-UNCITRAL, ġew identifikati numru ta' sfidi mill-Grupp ta' Ħidma III. Dawn jinkludu l-kwistjoni ta' jekk huwiex possibbli li wieħed jersaq lejn riforma proċedurali tas-soluzzjoni ta' tilwim bejn investituri u stati qabel riforma sostantiva. L-UNCITRAL tqis din bħala biċċa xogħol diffiċli iżda mhux impossibbli. F'dan il-kuntest, il-Grupp ta' Ħidma III se jeżamina kwistjonijiet li jistgħu jkunu relatati mal-proċedura iżda, fl-istess ħin, jistgħu jkunu qegħdin jaffettwaw b'mod sinifikanti l-leġittimità u l-konsistenza tas-sistema sħiħa, bħal: kodiċi ta' kondotta għall-aġġudikaturi, il-finanzjament minn partijiet terzi u proċedimenti paralleli.

4.4. Il-protezzjoni sostantiva tal-investiment normalment tingħata permezz ta' għadd ta' prinċipji, fosthom: it-trattament nazzjonali, it-trattament tan-nazzjon l-aktar iffavorit (MFN), it-trattament ġust u ekwu u l-garanzija ta' trasferiment tal-kapital. Madankollu, japplikaw limitazzjonijiet fit-talbiet li l-investituri barranin jistgħu jressqu għas-soluzzjoni ta' tilwim. Pereżempju, it-talbiet ma jistgħux ikunu bbażati biss fuq it-telf tal-profitt jew fuq sempliċi bidla fil-leġislazzjoni nazzjonali.

4.5. L-Istati jieħdu miżuri differenti sabiex jindirizzaw it-tħassib espress. Dawn ivarjaw minn approċċi aktar olistiċi, bħall-iżvilupp ta' mudelli ġodda ta' ftehimiet li għandhom l-għan li jirriformaw l-elementi kemm sostantivi kif ukoll proċedurali tal-protezzjoni tal-investiment, għal approċċi aktar immirati li jiffukaw jew fuq ir-riforma tal-komponent sostantiv jew ta' dak proċedurali tal-protezzjoni tal-investiment. Il-KESE jinnota li l-UE diġà bdiet tippromovi approċċ aktar olistiku, tal-anqas f'livell bilaterali, permezz tal-ICS.

4.6. L-objettiv espress mill-Kummissjoni huwa li, ladarba tkun stabbilita, MIC għandha ssir il-mudell standard għas-soluzzjoni ta' tilwim marbut mal-investiment fil-ftehimiet futuri kollha tal-UE, filwaqt li għandha finalment tissostitwixxi l-mekkaniżmi proċedurali fi ftehimiet dwar l-investiment eżistenti tal-UE u l-Istati Membri.

4.7. F'dan il-kuntest, jekk jimxi 'l quddiem, l-istabbiliment ta' MIC għandu jirriforma s-sistema tal-ISDS eżistenti b'mod li, fuq naħa waħda jassigura l-protezzjoni effettiva tal-investimenti diretti barranin u, fuq in-naħa l-oħra jindirizza bis-sħiħ it-tħassib imqajjem mill-partijiet interessati. Nixtiequ ninnotaw li, f'dan ir-rigward, intlaħaq progress konsiderevoli, speċjalment fil-kuntest tal-ftehimiet ta' kummerċ ħieles moderni l-aktar riċenti nnegozjati mill-UE.

5. **L-interess pubbliku**

5.1. Il-KESE jikkunsidra li huwa kruċjali li l-MIC bl-ebda mod ma taffettwa l-abbiltà tal-UE u l-Istati Membri li jissodisfaw l-obbligi tagħhom taħt ftehimiet internazzjonali ambjentali, tad-drittijiet tal-bniedem u tax-xogħol kif ukoll dwar il-protezzjoni tal-konsumaturi.

5.2. L-ewwel u qabel kollox, il-ftehim li jistabbilixxi l-MIC għandu jkun fih klawżola ta' ġerarkija li tiżgura li fil-każ ta' kwalunkwe inkonsistenza bejn ftehim tal-investiment internazzjonali u kwalunkwe ftehim ambjentali, soċjali jew tad-drittijiet tal-bniedem internazzjonali li huwa vinkolanti fuq Parti waħda fit-tilwima, l-obbligi taħt il-ftehim ambjentali, soċjali jew tad-drittijiet tal-bniedem internazzjonali għandhom jieħdu preċedenza, sabiex jiġi evitat li tingħata preċedenza lill-ftehimiet tal-investituri ([22]). Din il-klawżola hija partikolarment importanti sabiex tiżgura li l-Partijiet għall-MIC ikollhom il-libertà meħtieġa sabiex jilħqu l-għanijiet skont il-ftehim ta' Pariġi li jeħtieġ bidla regolatorja sinifikanti sabiex tinkiseb tranżizzjoni tal-enerġija ta' suċċess.

5.3. Salvagwardji proċedurali kontra stqarrijiet li jimmiraw lejn leġislazzjoni tal-interess pubbliku domestiku huma meħtieġa sabiex jiggarantixxu d-dritt għal Parti li tirregola fl-interess pubbliku, skont kif thoss li huwa l-aħjar, fir-rigward tal-protezzjoni tal-investitur. Il-KESE huwa tal-opinjoni li dan jista' jinkiseb b'mod suffiċjenti biss bl-inklużjoni ta' konċessjoni ta' interess pubbliku. Madankollu, din trid tkun akkumpanjata minn garanziji xierqa li ma tiġix abbużata għal

([22]) Għal analiżi kritika ta' każijiet preċedenti tat-tribunal tal-ISDS ara Andreas Kulick, Global Public Interest in International Investment Law (Cambridge University Press 2012), 225-306.

raġunijiet protezzjonisti. F'dan il-kuntest, id-dritt għal regolazzjoni fil-qasam tal-protezzjoni soċjali għandu jsemmi b'mod espliċitu l-ftehimiet kollettivi, inklużi ftehimiet tripartitiċi u/jew ġeneralizzati (erga omnes), sabiex ikunu esklużi milli jkunu soġġetti għal interpretazzjoni bħala ksur ta' aspettattiva leġittima tal-investituri ([23]).

5.4. Il-KESE jinnota li l-Artikolu 8.18(3) tas-CETA diġà jiżgura li investitur jista' ma jissottomettix stqarrija jekk l-investiment sar permezz ta' rappreżentazzjoni ħażina qarrieqa, materjal moħbi, korruzzjoni u mġiba li tista' titqies abbuż tal-proċess. Ftehim futur possibbli li jistabbilixxi l-MIC għandu jiżgura li din il-klawżola tkun estiża għal liġi applikabbli f'termini ta' frodi, abbużi tad-drittijiet tal-bniedem jew ksur ta' liġi ambjentali (internazzjonali), soċjali jew tal-konsumatur.

5.5. Fir-regoli tal-proċedura tal-MIC għandhom jiġu inkorporati wkoll kriterji stretti għall-prevenzjoni ta' talbiet frivoli u sabiex jiġi assigurat li jitwarrbu minn kmieni każijiet mhux meritevoli. L-eżistenza ta' proċeduri mħaffa preliminari sabiex ikunu miċħuda stqarrijiet frivoli hija importanti, billi din se tindirizza waħda mill-aktar kritiki komuni kontra s-sistema attwali, u b'hekk tassigura li din ma tintużax ħażin fil-ġejjieni. Barra minn hekk, tali proċedura mħaffa għal stqarrijiet mingħajr mertu legali se tikkontribwixxi għat-tnaqqis fl-ispejjeż tal-funzjonament tal-qorti.

5.6. Il-KESE jinnota li qasam wieħed ta' tħassib imqajjem matul is-seduta pubblika tiegħu kien il-possibbiltà ta' finanzjament ta' tilwim minn partijiet terzi. Finanzjament minn partijiet terzi jista' ma jaqdix l-għanijiet oriġinali tal-ftehimiet tal-investiment u jista' jirriżulta f'inċentivi perversi. Il-KESE għalhekk jirrakkomanda li ssir investigazzjoni dwar l-impatt u l-ħtieġa ta' finanzjament minn partijiet terzi u r-regolamentazzjoni tiegħu skont l-MIC ([24]).

6. **Drittijiet ta' parti terza u kontrotalbiet**

6.1. Il-KESE jikkunsidra li jippermetti sottomissjonijiet amicus curiae ([25]), li attwalment diġà huma possibbli taħt numru sinifikanti ta' proċedimenti tal-ISDS, u jilqa' bi pjaċir dan l-ewwel pass sabiex tkun żgurata sistema bbilanċjata u ġusta. Madankollu, il-KESE jqis li huwa essenzjali li jiġi żgurat li l-konvenzjoni li tistabbilixxi l-MIC mhux biss tippermetti sottomissjonijiet amicus curiae fl-ammissibbiltà tagħhom, iżda anke tiżgura li l-imħallfin jintalbu jikkunsidrawhom fid-deliberazzjonijiet tagħhom.

6.2. Il-KESE għalhekk jilqa' bi pjaċir l-inklużjoni fil-mandat għall-MIC tal-possibbiltà ta' interventi minn partijiet terzi. Madankollu, il-KESE jirrakkomanda l-investigazzjoni tar-rwol ta' partijiet terzi lil hinn mir-regoli attwali tal-UNCITRAL sabiex ikunu żgurati sistema bbilanċjata u ġusta u drittijiet effettivi għal partijiet terzi affettwati li jistgħu jkunu residenti lokali, ħaddiema, unions, gruppi ambjentali jew konsumaturi.

6.3. Il-KESE jilqa' l-isforzi tal-Kummissjoni fil-kuntest tal-Proposta tal-Qorti tal-Investiment fit-TTIP għall-possibbiltà ta' interventi minn partijiet terzi u l-kjarifika fil-mandat li tali interventi għandhom ikunu miftuħa għall-partijiet interessati kollha li għandhom interess legali f'kawża. Il-KESE jistieden lill-Kummissjoni sabiex tiżgura li l-kriterji stabbiliti skont il-MIC m'għandhomx ikunu stretti bla bżonn u għandhom jippermettu aċċess ġust għal proċedimenti f'konformità sħiħa ma' u fl-ispirtu tal-obbligi tal-UE skont il-Konvenzjoni ta' Aarhus.

6.4. Xi partijiet interessati jappoġġjaw il-fehma li l-MIC għandha tkun tista' wkoll tisma' stqarrijiet minn partijiet terzi bħala kontrostqarrijiet minn Stati kontra investituri f'konformità ma' żviluppi eżistenti skont is-sistema l-antika tal-ISDS. Din il-kwistjoni tqajjem numru ta' mistoqsijiet legali u prattiċi li jeħtieġ li jkunu eżaminati b'attenzjoni. Pereżempju din il-possibbiltà tiddependi fuq il-liġi applikabbli, fi kliem ieħor id-dispożizzjonijiet sostantivi inklużi fil-ftehimiet taħt il-ġurisdizzjoni tal-qorti.

6.5. Il-KESE jistieden lill-Kummissjoni sabiex tiżgura li l-MIC tal-anqas ma tagħlaqx il-bibien għall-istqarrijiet minn partijiet terzi affettwati kontra investituri barranin. Sa dan il-punt, konvenzjoni li tistabbilixxi l-MIC jista' jkun fiha dispożizzjonijiet li jippermettu tali stqarrijiet meta Partijiet fi ftehim internazzjonali jkunu qablu mal-ġurisdizzjoni tal-MIC għal tali tilwim.

([23]) Ara n-nota f'qiegħ il-paġna 8.
([24]) http://ccsi.columbia.edu/work/projects/third-party-funding-in-investor-state-dispute-settlement/
([25]) Amicus curiae: tfisser litteralment, ħabib tal-qorti. Persuna b'interess jew fehmiet qawwija dwar is-suġġett tat-talba, iżda li ma tkunx parti mill-kawża, tista' tressaq petizzjoni lill-qorti għal permess biex tippreżenta fil-qosor, apparentement f'isem parti iżda fil-fatt biex tissuġġerixxi raġunament konsistenti mal-fehmiet tagħha stess. Għal aktar informazzjoni: https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/amicus+curiae.

7. **Relazzjoni ma' qrati domestiċi**

7.1. Il-KESE jikkunsidra li l-MIC taħt l-ebda ċirkostanza ma tista' taffettwa b'mod negattiv lis-sistema ġudizzjarja tal-UE u l-awtonomija tad-dritt tal-Unjoni. Il-KESE jfakkar li fl-Opinjoni REX/411 iddikjara li hemm tħassib konsiderevoli relatat mat-trattati tal-UE u l-liġi kostituzzjonali fir-rigward tar-relazzjoni bejn l-ISDS u l-ordni legali tal-UE. Għalhekk ħass li huwa "assolutament kruċjali li l-konformità tal-ISDS mal-liġi tal-UE tiġi verifikata mill-QĠUE fi proċedura formali biex tintalab opinjoni, qabel ma l-istituzzjonijiet kompetenti jilħqu deċiżjoni u qabel id-dħul fis-seħħ provviżorju ta' kwalunkwe IIA, negozjat mill-KE".

7.2. F'dan il-kuntest, il-KESE jixtieq jiġbed l-attenzjoni għal żewġ kawżi eżaminati mill-Qorti tal-Ġustizzja Ewropea, li kienu bbażati fuq is-sistema ta' arbitraġġ preċedenti tal-ISDS u li huma rilevanti għad-diskussjoni. L-ewwel wieħed, fl-Opinjoni 2/15 tiegħu tas-16 ta' Mejju 2017 dwar l-FTA bejn l-UE u s-Singapore, il-QĠUE iddeterminat li l-UE ma għandhiex kompetenza esklużiva fuq l-ISDS, billi sabet li l-ISDS "tneħħi lmenti mill-ġurisdizzjoni tal-qrati tal-Istati Membri". It-tieni, fis-sentenza tagħha fil-kawża C-284/16, Slowakische Republik vs Achmea BV dwar ftehimiet tal-investiment intra-UE, il-QĠUE sabet li l-ISDS tneħħi lmenti mill-ġurisdizzjoni ta' qrati ta' Stati Membri tal-UE u, b'riżultat ta' hekk, anke mis-sistema ta' rimedji ġudizzjarji fis-sistema legali tal-UE.

7.3. Il-KESE jfaħħar lill-gvern Belġjan talli talab opinjoni skont l-Artikolu 218(11) tat-TFUE dwar il-kompatibbiltà tas-Sistema tal-Qorti tal-Investiment fis-CETA mat-Trattati tal-UE, kif intalab mill-KESE fl-Opinjoni dwar kwistjonijiet speċifiċi ewlenin fin-negozjati tas-Sħubija Trans-Atlantika ta' Kummerċ u ta' Investiment (TTIP) ([26]). Il-KESE jesprimi t-tama li l-Opinjoni 1/17 tal-QĠUE tagħti lill-istituzzjonijiet tal-UE l-gwida tant meħtieġa dwar kwistjonijiet importanti tal-liġi kostituzzjonali Ewropea.

7.4. Il-KESE jirrikonoxxi li xi partijiet interessati jikkunsidraw li l-aktar mod effettiv sabiex jiġu ppreservati s-setgħat tal-qrati domestiċi huwa billi l-istatus quddiem il-Qorti Multilaterali tal-Investiment jiġi llimitat għal stati u organizzazzjonijiet internazzjonali bħall-UE. Is-soluzzjoni ta' tilwim bejn l-istati hija wkoll il-mekkaniżmu ta' soluzzjoni tat-tilwim predefinit skont il-liġi internazzjonali pubblika, diġà ntużat f'għadd ta' ftehimiet tal-investiment, u għalhekk għandha tkun ippreferuta b'rabta mal-liġi tal-investiment. Il-KESE jinnota li partijiet interessati oħrajn jikkunsidraw li s-soluzzjoni ta' tilwim bejn investituri u stati hija alternattiva aktar effettiva fil-każ ta' investiment, peress li fil-fehma tagħhom toffri soluzzjoni newtrali, mhux politiċizzata u kosteffettiva għat-tilwim. Din kienet u għada s-sistema predefinita għas-soluzzjoni ta' tilwim dwar investiment minn meta ġiet stabbilita għexieren ta' snin ilu.

7.5. Il-KESE jinnota li l-kwistjoni tar-relazzjoni bejn il-qrati domestiċi u l-Qorti Multilaterali tal-Investiment titqies b'mod differenti minn partijiet interessati differenti. Filwaqt li xi wħud iqisu li l-Qorti Multilaterali tal-Investiment għandha titqies bħala l-aħħar alternattiva, wara l-eżawriment obbligatorju tar-rimedji lokali, oħrajn jaqblu li l-approċċ ta' "no U-turn" attwalment segwit mill-Kummissjoni jikkostitwixxi wkoll bażi tajba fil-kuntest tal-Qorti Multilaterali tal-Investiment.

7.6. Skont l-approċċ "no U-turn" investitur għandu d-dritt li jindirizza t-tribunali lokali jew l-ICS/MIC direttament. Madankollu, ladarba l-każ jiġi konkluż fi kwalunkwe forum, investitur ma jistax jerġa' jifthu bl-użu ta' forum ieħor. Xi partijiet interessati jemmnu li dan l-approċċ jindirizza b'suċċess it-tħassib imqajjem mill-fatt li l-investituri għandhom il-possibbiltà li jfittxu rimedju f'aktar minn forum wieħed, għall-istess allegat ksur. Jinnotaw ukoll li diversi Ftehimiet tal-Investiment Internazzjonali jsegwu dan l-approċċ ([27]). Skont l-analiżi pprovduta mill-UNCTAD ([28]), "[il-klawżola ta' 'no U-turn'] tipprova tipprekludi stqarrija internazzjonali simultanja minn investitur li jallega ksur tal-IIA, u kawżi domestiċi mis-sussidjarju tal-investitur li jallega ksur ta' kuntratt jew liġi domestika".

([26]) Ara n-nota f'qiegħ il-paġna 8.

([27]) Ħafna ftehimiet konklużi mill-Istati Uniti u l-Kanada jinkludu dispożizzjonijiet ta' "no U-turn". Pereżempju it-trattat bilaterali fuq l-investiment Kanada-Ġordan (2009) fl-Artikolu 26 dwar kundizzjonijiet ta' qabel is-sottomissjoni ta' stqarrija għal arbitraġġ.

([28]) UNCTAD series on Issues in International Investment Agreements II, Investor-State Dispute Settlement (UNCTAD, 2014): http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaeia2013d2_en.pdf.

7.7. Ir-rekwiżit li l-ewwel għandhom jiġu eżawriti r-rimedji domestiċi huwa prinċipju fundamentali tad-dritt internazzjonali konswetudinarju u tal-liġi tad-drittijiet tal-bniedem internazzjonali. Hemm ukoll diversi ftehimiet ta' investiment konklużi minn Stati Membri tal-UE ma' pajjiżi terzi li espressament jirrikjedu lill-applikanti sabiex jeżawrixxu r-rimedji domestiċi ([29]). Ir-raġunament tar-regola huwa li tagħti lill-Istat fejn seħħ il-ksur opportunità sabiex jindirizzah bil-mezzi tiegħu, fi ħdan il-qafas tas-sistema legali domestika tiegħu u hija applikata kull meta kawżi internazzjonali u domestiċi huma mfasslin sabiex jiksbu l-istess riżultat ([30]). Il-Qorti Internazzjonali tal-Ġustizzja sabet li din hija tant importanti li ma jistax jiġi interpretat li twarrbet b'mod impliċitu permezz ta' ftehim internazzjonali ([31]). Għal dawn ir-raġunijiet, xi partijiet interessati jqisu li huwa importanti li din ir-regola ssir espliċita fil-ftehim li tistabbilixxi l-MIC.

7.8. Fid-dawl tad-dibattitu t'hawn fuq, il-KESE jinkoraġġixxi lill-Kummissjoni Ewropea sabiex tinvestiga aktar il-kwistjoni tal-eżawriment tar-rimedji lokali u kif tista' taħdem fil-kuntest tal-MIC.

8. **Indipendenza u leġittimità tal-imħallfin**

8.1. Irrispettivament mill-istruttura istituzzjonali tagħha (organizzazzjoni internazzjonali awtonoma jew marbuta ma' istituzzjoni eżistenti), għandha tiġi ssalvagwardjata l-indipendenza ta' MIC. Il-ħatra ta' mħallfin fuq bażi permanenti hija kkunsidrata bħala fattur ewlieni sabiex tibda tinbena l-ġurisprudenza, u b'hekk tittejjeb il-prevedibbiltà u ssir tranżizzjoni lil hinn mill-approċċ tal-ISDS, li sikwit jiġi perċepit bħala "ad hoc".

8.2. Jekk l-MIC kellha tibda, li jkun hemm imħallfin permanenti għandu jkun l-objettiv finali. Fl-istadji inizjali tal-istabbiliment tal-qorti, għandha tkun f'pożizzjoni li tkun tista' torganizza lilha nnifsa bil-kunsiderazzjoni tan-numru ta' każijiet li l-qorti jkun se jkollhatindirizza. Dan jiddependi mill-għadd ta' Partijiet inizjali għall-Konvenzjoni li tistabbilixxi l-qorti u l-għadd ta' ftehimiet li huma jġibu taħt il-ġurisdizzjoni tal-qorti.

8.3. Għalkemm il-metodu għall-ħatra tal-imħallfin mhuwiex previst fir-Rakkomandazzjonijiet tal-Kummissjoni Ewropea għal mandat, il-KESE jilqa' bi pjaċir l-impenji dwar l-istabbiliment ta' kriterji ċari u ta' livell għoli, inkluż dwar il-kwalifiki tal-kandidati u r-rispett ta' kodiċi ta' kondotta, bħall-Magna Carta tal-Imħallfin ([32]), li għandhom jiggarantixxu n-nuqqas ta' kunflitti tal-interess u l-indipendenza tal-imħallfin. Dan huwa essenzjali sabiex jiġi assigurat l-istat tad-dritt u l-fiduċja tal-pubbliku.

8.4. Rigward il-kwalifiki tal-imħallfin, ir-rekwiżit ta' għarfien espert dimostrabbli m'għandux ikun biss fil-qasam tad-dritt internazzjonali pubbliku, iżda wkoll fl-oqsma bħal-liġi dwar l-investiment u l-liġi tal-konsumatur, ambjentali, tad-drittijiet tal-bniedem u tax-xogħol u s-soluzzjoni tat-tilwim. Dan huwa kruċjali sabiex ikun assigurat li l-imħallfin ikollhom l-esperjenza neċessarja sabiex jittrattaw it-tipi differenti ta' każijiet, u jkunu kapaċi jifhmu bis-sħiħ u jivvalutaw kif suppost il-kuntest legali, li jirrigwardaw setturi u tipi differenti ta' investimenti, li jitressqu taħt il-ġurisdizzjoni tal-qorti.

8.5. Barra minn hekk, il-KESE jappoġġa proċedura għall-ħatra tal-imħallfin li tkun trasparenti u ssegwi kriterji li jassiguraw ir-rappreżentanza ekwa tal-Partijiet kollha għall-Konvenzjoni li tistabbilixxi l-qorti. Il-proċess ta' għażla għandu jkun trasparenti u soġġett għall-prinċipji ta' skrutinju pubbliku.

8.6. L-assigurazzjoni tat-trasparenza, l-aċċessibbiltà tal-informazzjoni għall-pubbliku aktar ġenerali kif ukoll l-aċċessibbiltà għall-partijiet interessati, pereżempju permezz ta' akkreditazzjoni, hija element kruċjali ieħor sabiex jittejbu l-kredibbiltà u l-leġittimità tas-sistema. Ir-Regoli tal-UNCITRAL dwar it-Trasparenza f'Arbitraġġ bejn l-Investituri u l-Istat bbażat fuq Trattat u l-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar it-Trasparenza f'Arbitraġġ bejn l-Investituri u l-Istat bbażat fuq Trattat (il-"Konvenzjoni ta' Mauritius dwar it-Trasparenza") għandhom jipprovdu l-bażi għar-regoli dwar it-trasparenza f'MIC futura.

9. **Sistema effettiva**

9.1. Segretarjat għandu jkun inkarigat bl-amministrazzjoni effettiva ta' MIC. Għalkemm bħalissa mhux ċar jekk il-qorti hijiex se tkun organizzazzjoni stabbilita ġdida jew marbuta ma' organizzazzjoni internazzjonali eżistenti, għandu jkun iggarantit li jiġu allokati riżorsi suffiċjenti għall-funzjonament tas-segretarjat.

([29]) Ara pereżempju l-Artikolu 5 tat-trattat bilaterali fuq l-investiment (BIT) Ġermanja–Iżrael 1976, l-Artikolu 8 tal-BIT Eġittu–Żvezja 1978, l-Artikolu 7 tal-BIT Rumanija–Sri Lanka 1981, l-Artikolu 8 tal-BIT Albanija–Litwanja 2007, l-Artikolu XI tal-BIT Urugwaj–Spanja 1992, l-Artikolu X tal-BIT Urugwaj–Polonja 1991.

([30]) Interhandel (Switz. v. U.S.), Preliminary Objections, 1959 I.C.J. Rep. 6, at 27 (Mar. 21). Disponibbli minn http://www.icj-cij.org/docket/files/34/2299.pdf, f'27

([31]) Elettronica Sicula S.p.A. (ELSI) (Italy v. U.S.), Judgment, 1989 I.C.J. Rep. 15, 28 I.L.M. 1109 (July 20), para.

([32]) https://rm.coe.int/16807482c6

9.2. L-abbozz ta' mandat jissuġġerixxi li l-ispejjeż amministrattivi jkunu koperti mill-Partijiet fuq bażi ekwa, filwaqt li jitqiesu kriterji differenti, fosthom il-livell ta' żvilupp ekonomiku tal-Partijiet, l-għadd ta' ftehimiet koperti għal kull Parti u l-volum ta' flussi jew ta' stokks ta' investiment internazzjonali ta' kull Parti.

9.3. Rigward l-allokazzjoni tal-ispejjeż relatati mal-aġġudikazzjoni tal-każijiet (eskluża r-remunerazzjoni tal-imħallfin li huwa propost li tkun fissa), l-abbozz ta' mandat ma jgħid xejn. Il-KESE jitlob kjarifika dwar din il-kwistjoni.

9.4. Ammont sostanzjali ta' IDB jitwettaq minn kumpaniji żgħar u medji (SMEs), li jeħtieġ li jgawdu l-istess livell ta' protezzjoni u aċċess għas-soluzzjoni ta' tilwim, b'kundizzjonijiet u spejjeż raġonevoli.

9.5. Għandha tiġi kkunsidrata wkoll il-possibbiltà li jiġi pprovdut mekkaniżmu ta' konċiljazzjoni li jkollu l-għan li jgħin lill-partijiet isolvu tilwima b'mod amikevoli.

9.6. Id-deċiżjonijiet kollha tal-MIC għandhom ikunu infurzabbli u magħmula pubbliċi.

10. Livell għoli ta' protezzjoni u perjodu ta' tranżizzjoni potenzjali

10.1. Huwa importanti jiġi nnotat li rekwiżit ewlieni biex ftehim jiġi sottomess taħt il-ġurisdizzjoni tal-qorti huwa li ż-żewġ partijiet għall-ftehim iridu jagħtu l-kunsens tagħhom. Dan effettivament ifisser li l-ebda wieħed mill-ftehimiet iffirmati jew mill-UE jew mill-Istati Membri tal-UE mhu se jitpoġġa awtomatikament taħt il-ġurisdizzjoni tal-qorti, sakemm ma taqbilx ukoll il-parti terza.

10.2. F'dan ir-rigward, matul perjodu ta' tranżizzjoni potenzjali bejn is-sistema tal-ISDS attwali u l-ICS, u sal-istabbiliment ta' MIC, il-proċeduri miftiehma għas-soluzzjoni tat-tilwim għandhom ikomplu japplikaw sabiex tiġi ggarantita protezzjoni ta' livell għoli tal-investimenti, fid-dawl tal-kostituzzjonalità u l-vijabbiltà tagħha skont id-dritt tal-Unjoni, sakemm tittieħed deċiżjoni fil-kawża ppreżentata mill-Belġju quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja tal-UE ([33]).

Brussell, it-12 ta' Diċembru 2018.

Il-President
tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew
Luca JAHIER

([33]) Ara nota 5 f'qiegħ il-paġna.